

1736-1739 (H.1149-1151) TARİHLİ AMASYA ŞER'İYYE SİCİLİNİN TANITIMI VE FİHRİSTİ

Y.Doç.Dr.İbrahim YILMAZÇELİK*

Kadı defterleri, Şer'i Mahkeme Sicili veya sadece "defter" de denilen Şer'îye Sicillerinde, devlet merkezi ile olan yazışmalar, halk dilekleri, fermanlar, ilamlar, hüccetler, berâtlar vs. gibi konulara ait belgeler bulunmaktadır. Bunun yanında bölgenin beledî inzibatî işleri, devletin çıkardığı muhtelif yasaklar, ordu için asker ve zahire toplanması, halktan vergi toplanması, bölgede yetişen ürünler, şehir ve kasabaların takribî nüfus tayini, salgın hastalıklar ve aile hayatı gibi konular da bu defterlere kaydedilirdi.

Vakanüvis ve özel tarihlerimizde şehir, köy ve kasabalarımıza ait malumat yok denecek kadar azdır. İşte Osmanlı Devletinin gerçek tarihi ancak bu defterlerin tetkikinden sonra meydana çıkacaktır. Çünkü geçmişin bütün canlılıklarıyla bizi temasa getirebilecek ve gerçek sentezi yapmamızı mümkün kılacaktır. Üstelik siciller verdikleri malumat ve tarihlendirme bakımından emin olabileceğimiz kaynaklardır. Ayrıca bunlar, arşiv evrakını teyid eder mahiyette olduğu gibi, zayi olmuş evrakın yerine kullanılacak en önemli vesikalar¹ Ayrıca geçmişten günümüze ışık tutan, birinci elden ve başka bir nüshası bulunmayan bu kaynaklar sayesinde gerçek tarih yazılabilecek ve geçmişimiz en az hata ile öğrenilebilecektir.

Bunlara ilave olarak sicillerin önemini artıran diğer hususlar da şunlardır.

---

* Fırat Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fak. Tarih Bölümü, Öğretim Üyesi.

1. Müctebe İlgürel; Şer'îye Sicillerinin Toplu Kataloğuna Doğru, İ.Ü.T.D., S.28-29, İstanbul, 1974-75, s. 123. Ayrıca bkz. H. Ongan; Ankara'nın 1 Numaralı Şer'îye Sicili, Ank.,1985.

1. Şer'iyye Sicillerine suret olarak geçmiş bulunan çeşitli fermanlar, beratlar, mektuplar, divan tezkireleri vb. diğer resmi kayıtlar, eski nizamların iç yüzlerini ortaya koyan en müsbet belgelerdir.

2. Şer'iyye Sicillerinde birçok devlet adamı, müderris, alim, şair, sanatkar ve mimar adları geçer. Her ne kadar, bu kalbur üstü kimselerin biyografisine dair kayıtlarda geniş açıklamalar bulunmuyorsa da, bunların hal tercümelerini yazmak veya yazılmış bulunan kişiler hakkındaki bilgilerin doğruluk derecesini kontrol etmekte, bu kayıtlar bize en sağlam ip uçlarını verebilir.

3. Siciller mimarî tarihimiz açısından da, oldukça önemlidir. Zira ayakta olsun, olmasın eski sanat abidelerinin varlığını ortaya koyarlar.

4. Sicillerde geçen kişi adları, kasaba, köy, mahalle, semt adları büyük bir yekün teşkil eder. Bunlardan kadın, erkek adlarıyla ünvan ve lakaplar dil bakımından incelenmeye değer konulardır. eskiden oturlan veya oturulmayan yerler köy, kasaba, mahalle, semt, mezra ve özellikle aşiret ve cemaat adlarını ihtiva eden kayıtlar, iskan tarihimiz için paha biçilmez belgelerdir.

5. Timarların kimlere ve ne suretle tevcih edildiklerine dair beratlarla, bu timarların kadılar huzurunda ve artırma yolu ile mültetimlere verilmelerine veya sipahileri marifetleriyle tapuya bağlanmalarına, vakıflara ait emlak ve akarlarında aynı şekilde kiraya verilmelerine dair rastlanan kayıtlar, Osmanlı devletinin iç teşkilatını ortaya koyduğu için büyük bir önem taşımaktadır.

6. Sicillerde rastladığımız narh kayıtları, esnaf teftişine dair kısa fakat açık zabıtlar, o zamanki belediye kaide ve nizamlarını açıkça ortaya koyması bakımından, iktisat tarihi açısından önem taşır.

7. Kadı defterleri, tıp tarihi ve halk tebabeti açısından da incelemeye değer kaynaklardır. Ayrıca bu defterlerde geçen Türkçe terimlerle, imla özellikleri dil ve folklor yönlerinden ayrı bir inceleme konusunu teşkil eder.

8. Dava konuları, mahkemelerin çalışma biçimleri, İslam hukukunun tatbiki gibi konuları ihtiva etmesi bakımından da, hukuk tarihi açısından da öneme sahiptirler².

2. R. Özdemir; XIX. Yüzyılın İlk Yarısında Ankara, Ankara, 1986.

I- Sicillerinin Bugünkü Durumları ve Fihrist Çalışmaları

Şer'iyye Sicillerinin bugün bilinen sayıları şer'i mahkemelerin kuruluşundan bu yana geçen zamana kıyasla oldukça azdır. Ülke-mizde bulunan şer'iyye sicilleri de ,Osmanlı Devletinin son dört beş yüz yıllık dönemine aittir. Yani devletin ilk dönemlerine ait siciller malesef günümüze ulaşamamıştır. Yine özellikle Selçuklulara ait kadı defterleri tamamen mavfolmuştur. Aynı şekilde diğer İslam devletlerine de ait bugün elimizde hiç bir örnek yoktur³.

Bu büyük eksikliğin bir takım sebepleri vardır. Mesela; Orta-çağda bazı kadılar vazifelerinden ayrılp giderken ellerindeki Sicil-leri de beraberinden götürmüşlerdir. Yine özellikle Osmanlı Devleti'nin duraklamaya geçtiği dönemlerde siciller büyük tahribata uğramıştır. Bunun yanısıra; bir yerden başka bir yere nakil esnasında kaybolma, su baskını, yangın gibi sebeplerin yanında; düşman işgalleri sırasında meydana gelen tahripler, hırsızlık gibi sebeplerden sicillerin çoğu günümüze ulaşamamıştır.

Çeşitli müze ve kütüphanelerimizde bulunan Şer'iyye Sicilleri 3 Kasım 1941 tarih ve 4018/2182 sayılı Maarif Vekaletinin emriyle çeşitli merkezlerde toplatılmıştır. Siciller 1991 yılında ise Milli Kütüphaneye devredilmiştir. Sadece İstanbul'daki Müftülük Arşivinde bulunanlar yine burada muhafaza edilmektedir. Bugün müze ve kütüphanelerimizde 8364 adet Şer'iyye Sicili mevcuttur⁴.

II- Amasya Şer'iyye Sicilleri

Amasya'ya ait 1624 (H. 1034-1036) tarihli sicil ile başlayan ve 1874 (H. 1290) tarihindeki sicile kadar, yaklaşık olarak 95 adet sicil bulunmaktadır. Bu sicillerde genellikle kronolojik olarak bir boşluk görülmemektedir.

Şunu hemen belirtelim ki, şehir tarihçiliği araştırmalarında, şehri doğrudan doğruya ilgilendirdiği için arşiv vesikası niteliğini taşıyan Şer'iyye Sicillerinin önemi çok büyüktür. Amasya Şer'iyye Sicilleri, Amasya ile ilgili araştırmalarda ilk ele alınacak kaynak özelliğindedir. Amasya sicilleri daha önce Tokat'da muhafaza edilirken ,1991 yılından itibaren Ankara'da Milli Kütüphane'ye taşınmıştır.

3. İ.Yılmazçelik; 392 Numaralı Harput Şer'iyye Sicilinin Tatıtımı ve Fihristi, Fırat Üni. Dergisi, (Sosyal Bilimler) 2,(2),Elazığ,1988,s.229.

4. İ.Yılmazçelik; a.g.m.,s.259.

A- 39 numaralı Amasya Şer'iyeye Sicilinin Tanıtımı

Adı geçen "Şer'iyeye Sicili" Ankara'daki Milli Kütüphane'de bulunmaktadır. Bu sicil 39 numarada kayıtlıdır. Sicil hakkındaki diğer bilgileri şöyle özetliyebiliriz:

Envanter No	: 39
Tarihi	: H. 1149-1151 / M. 1736-1739
Sayfa Sayısı	: 144
Yaprak Sayısı	: 72
Toplam Belge	: 244

Sicilin tamamı 144 sayfa (72 yaprak)'dan ibarettir. Defter fazla tahrip olmamıştır. Belgeler genellikle okunaklı durumdadır. Sicile sayfa numarası verilmemiş daha sonra numaralandırma yoluna gidilmiştir. Sicilin sadece 143 ve 144'üncü sayfalarının bilgileri konuları anlaşılacak şekilde tahrip olduğundan okunamamaktadır.

Bu sicilın yazı dili genelde sade ve anlaşılır bir mahiyet taşımasına rağmen, bazı belgelerde Arapça ve Farsça terkip ve tamlamalar kullanılmıştır. Yazı stili oldukça ağırdır. Ancak sicil yazılırken bilgilerin akışına oldukça dikkat edilmiştir.

Sicilde 244 adet belge bulunmaktadır. Bu belgeler genellikle hüccet, buyuruldu, ilam, nasb, tereke, müfredat defteri, mektub ve fermânlardan oluşmaktadır. Bu belgelerin büyük bir çoğunluğu Müslimlere ait belgeler olup, içerisinde zımmilere ait bir kaç tane belge bulunmaktadır. Defterin başında ve sonundaki bir kaç sayfada oldukça kısa belgeler vardır. Ancak fermânlar ve buyurulduların zaman zaman uzun olduğu oldukça dikkat çekmektedir. Sicilin yazı şekilleri rika ve çeşitlidir. Birden fazla katip tarafından yazıldığı, kalem ve yazı stillerinden anlaşılabilir.

Bu şer'iyeye Sicili H. 1149-1151 / M. 1736-1739 yıllarını kapsamaktadır. Belgelerde genellikle gün, ay ve yıl sıralarına uyulmuştur. Tarihlendirme zaman zaman Arapça zaman zaman da Türkçe yapılmıştır. Bazı belgelerde ise hem Arapça hemde Türkçe kullanılmıştır. Genellikle tarihlendirmenin başında "Fİ" imlası bulunmaktadır.

III. 1736-1739 (h.1149-1151) Tarihli Amasya Şer'iyeye Sicilinin Fihristi ve Belgelerin Konularına Göre

Tasnifleriyle Kısa Özetleri

A. SOSYAL, İDARİ VE HUKUKİ MUHTEVALI BELGELER

Kadılar herşeyden önce buldukları yerlerdeki halkın hukuk ve cezaya taalluk eden davalarına bakarlar, husumetleri, şariat kaidelerine ve İslam Hukuku prensipleriyle örfe göre halederlerdi. Bir merkezde oturan kadılar, o ile bağlı diğer kasabalara naipler tayin etmek selahiyetine de sahiptiler. çeşitli görevlilerin tayin ve azilleri, bu hususlarda gerekli arzların Divan-ı Hümayuna yazılarak, tevcih beratlarının getirilmesi , yine çeşitli kimselerin üzerilerine vasiyeler ve nazırlar nasbedilmesi gibi işler de kadıların görevleri arasında idi. Kadı veya naipler aynı zamanda aile hukukun da düzenleyicisi idiler. Evlenenlerin nikahları bunlar tarafından kıyılırdı. Kadılar, Beylerbeği ve Sancakbeğinden sonra derece alan büyük devlet memuru idiler. Bu sebeple merkezden gönderilen ve hatta her derecedeki makamlardan yazılan resmi yazılar sicillere işlenirdi. Bunlara ilave olarak esnaf teşekküllerinin başında bulunan kethüda ve yiğitbaşılar, esnafın isteği üzerine kadı tarafından tayin ve icabında azlolunurlardı.

Bu bölümde tasnif edilen belgelerde herhangi bir göreve nasb, halkın kendi aralarında birbirlerine vekil veya vasî tayin etmeleri, nikah, boşanma, cürüm-cinayet ve benzeri konulara ait belgeler ile borç, emanet ve esnaf listeleri verilmiştir. Ayrıca sosyal ve idarî düzenlemelerle ilgili belgeler de, yine bu bölüm içerisinde verilmiştir.

a. NASB

Belge No: 22

Amasya'da bulunan ehali-i Amasya külliye ve hazinelerini sevke görevlendirilen hâcıların Aralık 1736'aki nasbları hakkında.

Belge No: 26

Amasya ve çevresinde cereyan eden eşkiyalık hareketlerinin önlenmesi için , Sivas Valisi Ya'kup Pâşâ tarafından 1737 rûz-ı kâsimından itibaren altı yüz kurûş ücretle Kara Kolluk zâde 'Ali

Beğ'in bölük bâşı ta'yin edilmesi hakkındaki 3 Kasım 1737 tarihli nasb.

Belge No: 51

Amasya'da bulunan umûr-u külliye ve hazinelerin muhafazası-na nasb olunan hâcîların isimleri hakkındaki hüccet.

Belge No: 57

Amasya'ya serdâr ta'yin olunan kırkdörtüncü bölükden Mehmed Ağâ'nın görevleri ve diğer görevlilerle birlik içerisinde çalışmasının istenmesi hakkındaki Eylül sonları 1736'daki ferman.

Belge No: 69

1149 senesinde Amasya beytü'l-mal eminliğine Molla Mehmed nâm kimesne ta'yin edildiği ancak bu kişinin engelleri olup yerine İbrahim Çavuş tayin olunması hakkındaki nasb (2 Ekim 1736).

Belge No: 76

Amasya'da Lâdik'e bağlı Geldigelen, Varay, Zünnun Abad ve tevâbi'i nevâhisinden sahip ve mütemekkir doksanaltı bölük yoldaşların üzerine kethüda yeri ve sabit olarak yüzdoksanbeşinci bölük sipahilerinden on üç akçeye mutasarrıf Ömer Mehmed'in atanması hakkındaki mektûb.

Belge No: 80

Amasya ve Zunnun Abad kazâlarına ka'imakam olarak Elhâc 'Ali Çelebi'nin ta'yin ediliği hakkındaki 27 Ocak 1737 tarihli nasb

Belge No: 81

Amasya'ya serdâr olarak altmışyedi cema'atinden Mehmed Ağâ'nın nasb ve ta'yin edildiği hakkında ve serdârın görevleri ve yetkileri hakkındaki fermân.

Belge No: 92

Amasya ve çevresinde neferat imâline (asker toplanmasına) hâla Amasya Sancâğı zü'emalarından Mustafa Ağâ'nın vekil olarak nasbı hakkında Amasya Alay beyi olan Elhâc Mehmed'in tezkeresi hakkında 12 Mart 1737 tarihli belge.

Belge No: 93

Amasya ve Zünnûn Abad'da E's-seyyid Ömer'in kaymakam nasbı hakkında 21 Nisan 1737 .

Belge No: 111

Amasya, Lâdik, Geldigelen, Varay, Zünnun Abâd tevâbii ve nevâhilerinde sakin ve mütemekkin olan altıbölük yoldaşlarının üzerlerine zabıt ve kethüda yeri olarak Mehmed Hızır'ın nasbı hakkındaki mektûb.

Belge No: 115

Eyalet-i Sivas'ın 'adet-i ağnâm rüsûmlarının malikâne-i mukata'ası olan Emin Ağâ zâde Sadık Ağâ'nın kendisine Hasan Ağâ'yı mültezim ta'yin ettiği hakkındaki buyuruldu (23 Nisan 1737).

Belge No: 116

Eyalet-i Sivas'ın 'adet-i ağnam mukata'ası mültezimi Hasan Ağâ'nın Amasya Sancağının 'adet-i ağnam rüsûmları tahsildarlığına 'Ali Beğ'i tahsildar olarak ta'yin ettiği hakkındaki belge (30 Nisan 1737).

Belge No: 118

Amasya ve Çorum Sancaklarına ber-vech-i arpalık olarak mutasarrıf olan İbrahim'in kendisine mütesellim olarak Mustafa adlı kişiyi nasbı hakkında (Ağustos başları 1737.)

Belge No: 119

Amasya ve Çorum sancaklarına mütesellim olarak atanan Mustafa'nın Amasya mahkemesine gönderdiği kendisine mütesellim vekili ta'yin ettiği hakkındaki buyuruldu.

Belge No: 120

Amasya, Merzifon ve Hâcıköy Ermeni patrikliği murahaslığına İstanbul patriği Evanis tarafından, Ohan nâm rahip refedilerek yerine Yanas nâm rahibin atanması hakkındaki nasb (10 Temmuz 1736).

Belge No: 133

Amasya'da Kal'a-i Bâlâ'ya gelir sağlayan Çilink Asmarının koruculuğuna terk-i hizmet eden Mehmed'in yerine Hasan'ın korucu olarak atanması hakkında 2 Eylül 1736 tarihli berat.

Belge No: 157

Amasya'yı mir mirân olarak tasarrufunda bulunduran Seydi Gazi'nin kendi yerine mütesellim olarak Osman'ı ta'yin ettirmesi hakkındaki emr-i şerif.

Belge No: 171

Amasya ve Zünnûn Abad kazâlarına kaymakam olarak E's-Seyyid Ömer tarafından yerine Abdurrahman Efendi'nin ta'yin ve İrsâl olunması hakkındaki 22 Ocak 1738 tarihli berât-ı şerif.

Belge No: 181

Amasya sancağında ber-vech-i arpalık olarak mutasarrıf olan Seyyid Gazi Paşa'nın daha önce mütesellimi olan Osman'ın azl edilerek yerine Mehmed'in mütesellim olarak nasb ve ta'yini hakkındaki Nisan başları 1738'de verilen nasb .

Belge No: 220

Amasya Sancağı mutasarrıfı olan Sivas valisi , kendi yerine Ya'kup Ağa'yı mütesellim olarak atadığı husûsundaki 8 Temmuz 1738 tarihli buyuruldu.

Belge No: 225

Mevlana Abdurrahman'ın Amasya'dan sebil-i tahliye olunarak Tokad'a gönderilmesinde sakınca olmadığına dair Ağustos ortaları 1738'de gönderilen fermân.

Belge No: 230

Amasya'da Tarabus nâm bi-kârın çekkânına Ahmed nâm kimesne yevmi bir akçe ile atanması husûsunda Ağustos ortaları 1738 tarihli berât.

Belge No: 233

Amasya kazâsında vuku'u bulan beytü'l-mâlin tamamını ma'rifet-i şer'le Hasan Ağa'ya ahz ve kabz etdirilmesi husûsunda gönderilen 8 mayıs 1738 tarihli buyuruldu.

**b. VASİ,VEKİL TAYİNİ, KEFALET,NAFAKA-KİSVE
BAHA, KÖLELİK İLE İLGİLİ BELGELER**

Belge No: 30

Gökmedrese'den E's-seyyid Halil b. Mehmed'e mabeyn-i mutalebede E's-seyyid Hasan b. Mahmud'un kefil olduğu hakkındaki 18 Nisan 1737 tarihli hüccet.

Belge No: 35

Savadiye'den Karabet veled-i Hemadar zımmînin Karabacak zımmîye olan on dokuz kurûşluk borcu karşılığında Kürd oğlu Hüseyin'in kefil olduğu hakkındaki hüccet.

Belge No: 234

İmraz Gürcü ve 'Acem köle Ahmed ahz olunarak beytü'l-mâl emini İbrahim Efendi'ye teslimi husûsundaki 8 Mayıs 1738 tarihli hüccet.

Belge No: 235

Gürcü köle Yusuf'un ahz olunub beytü'l-mâl emini İbrahim Efendi'ye teslimi hakkındaki 8 Haziran 1738 tarihli hüccet

**c. BAZI İDARİ VE SOSYAL DÜZENLEMELERLE
İLGİLİ BELGELER**

Belge No: 53

İran Şahı yanına giden elçilerin geri dönüşlerinde Amasya ve Merzifon'dan geçerlerken ihtiyaçları olan bargir, katır ve davarların bölgeden temini ve bunun sağlanması için Amasya Şehir Kethüdâsı Osman Ağâ ve Merzifon Şehir Kethüdâsı Vekili olan Ahmed Efendi'nin adı geçen elçilerin ihtiyaçlarının karşılanması için gerekli gayreti gösterdikleri hakkındaki 28 Ağustos 1738 tarihli belge.

Belge No: 58

Amasya kadısı, Amasya mütesellimi ve alay beyi mübâşir ma'ari-fetiyle adı geçen şahsın yedinde olan belge mucebince hareket edilmesi hakkındaki buyuruldu (12 Şubat 1737).

Belge No: 70

Bölgedeki Ermeni kiliselerinin ta'miri ve bakımı için lâzım gelen kolaylıkların ehl-i örf ta'ifesi tarafından gösterilmesi hakkındaki fermân.

Belge No: 72

İranlılar tarafından özellikle kışkırtılan bazı rafzilerin Memâlik-i Mahrûse'de huzursuzluk çıkardıkları ve bunların önlenmesi için gerekli tedbirlerin alınması hakkındaki Eylül sonları 1736 tarihli buyuruldu.

Belge No: 74

İran'a gitmek isteyen bazı vatandaşların ve gelmek isteyenlerin geliş ve gidişlerinde zorluk çıkarılmaması ve mümkün olduğu kadar yardımcı olunmasının istendiği ve bu husus için Salih'in mübaşir olduğu hakkındaki Ekim başları 1736 tarihli ferman.

Belge No: 94

Baharın gelmesiyle yaprakların açmasına paralel olarak eşkiya ve yol kesen faaliyetlerinin artacağı dikkate çekilerek hiç bir şekilde eşkiyaya fırsat ve aman verilmemesi hakkındaki fermân. Nisan başları 1737.

Belge No: 98

Abdulkerim Şâh'ın Anadolu'nun sol kolu üzerinden Asıtane-ı Sa'adet'e varıncaya kadar yol üzerinden geçerken kifâyet mikdâr-ı ta'yinât verilmesi ve güvenliğinin sağlanması hakkındaki fermân (21 Nisan 1737).

Belge No: 99

Abdurkerim Hân'a verilen ta'yinat defterinin sureti hakkındaki 27 Ocak 1737 tarihli fermân.

Belge No: 100

Valim Şâh'ın taht-ı kazâlarınızdan geçerken her türlü ihtiyacının giderilmesi ve güvenliğinin sağlanması hakkındaki 16 Nisan 1737 tarihli buyuruldu.

Belge No: 108

Amasya'ya gönderilen bazı mübâşirlerin Amasya kazâ ve kurâsındaki fukara re'ayasına zulm ettikleri hakkında 'ulema, sulehâ, fukarâ ve benzeri kişilerin padişaha şikayetleri hakkındaki arzuhalleri (25 Haziran 1737).

Belge No: 117

Amasya Kâdısı İbrahim Efendi'nin rahatsızlanması ile yerine na'ib olan Ahmed efendinin görevlerini kanûn-ı kadime aykırı yapması karşısında halkın şikayetlerini de göz önünde bulunduran kadı 'asker tarafından gönderilen buyuruldu hakkında (18 Temmuz 1737).

Belge No: 124

Amasya Rumiyan ta'ifesi piskoposu olan Diyansiyos adlı rahibin ölmesi ile birlikte adı geçen rahibin kendisine ve kiliseye ait metrukâtının beyân edilmesinin istendiği berât-ı 'âlişân hükmünün sûreti hakkındaki 26 Şubat 1737 tarihli belge konu hakkındaki davanın görüşülüp i'lâl yazılması istenmiştir (20 Mart 1737).

Belge No: 129

Amasya'da nâ'ib olarak görev yapan E's-seyyid Ahmed'in görevini kötüye kullandığı ve zulümkar davrandığına binâ'en, Amasya kâdısı İbrahim'in bu kişi yerine daha ehil olan birisinin atanması için gönderilen buyuruldu (2 Temmuz 1737).

Belge No: 131

İran şahının Osmanlı Devletine gönderdiği elçisi Abdulkerim'in Osmanlı hududlarından geçerken her türlü kolaylığın sağlanması ve elçiye ta'yinatlarının eksiksiz olarak verilmesi ve mihmândar olarak Salih'in gönderildiği hakkındaki elçi fermânı hakkında (12 Ağustos 1737).

Belge No: 132

Osmanlı padişâhını ziyarete gelen İran elçisi Abdulkerim'in ve bunun geliş gidişinde yardımcı olmak üzere mihmândâr ta'yin olunan Salih Ağa'nın Üsküdar'dan hudud-ı İran'a varıncaya değin geri dönüşünde her türlü ihtiyaç ve ta'yinatlarının karşılanması için gönderilen 19 gıstos 1737 tarihli fermân.

Belge No: 143

Eyâlet-i Sivas'a bağlı kazâlarda cerayan den Ekrâd ve Türkmen eşkiyâlarının fa'aliyetlerine karşılık tedbir alınması yönünde Sivas eyâlet-i Beylerbeyi Ya'kup Pâşâ tarafından gönderilen buyuruldu.

Belge No: 151

Eyâlet-i Sivas'ta vâk'î kazâlyarda zuhûr eden eşkiya ta'i-fesinin yol keserek ve katl-i nüfûs iderek halkı zor duruma düşürdükleri tesbit edilmiş olup bu husûsun bir an evvel ortadan kaldırılması için alınacak tedbirler ve bu hususu araştırmak için de Dergâh-ı mu'alla kapıcı başlarından Süleyman'ın mübâşir ta'yin edildiği hakkındaki Ekim sonları 1737 tarihli fermân.

Belge No: 184

Turhal'dan Amasya üzerine giden mübâşirlerin Vadi karyesinden geçerken güvenliklerine kast edenlerin cezâlandırılması husûsundaki 23 Mart 1738 tarihli buyuruldu

Belge No: 197

Anadolu'da cereyân iden eşkiyalık olaylarının önlenmesi ve eşkiyâlık fa'aliyetlerinde bulunanların müfettiş ta'yin olunan vezir Ahmed Pâşâ tarafından soruşturulmaları ve cezâlarının tertibi yönünde Nisan ortaları 1738'e gönderilen fermân.

Belge No: 198

Anadolu'da cereyan eden eşkiyâlık faaliyetleri'nin soruşturulması sebeplerinin tesbit edilerek önlenmesi ve eşkiyâlık faaliyetlerinde bulunanların cezâlarının tertibi yönünde gönderilen 10 Mart 1739 tarihli buyuruldu.

Belge No: 210

İran şahının elçisi olarak memâlik-i 'Osmaniye topraklarından geçecek olan Mehmed Rahim Han'ın ihtiyaçları ve ta'yinatlarının tedariki husûsunda gönderilen 13 Ekim 1738 tarihli buyuruldu.

Belge No: 214

Amasya ve çevresinden toplanacak olan asker için Mehmed Ağa'nın serdâr olarak ta'yin olunduğu husûsunda gönderilen Hazi-
ran başları 1738 tarihli mektûb.

Belge No: 215

İran şâhının elçisi olarak gelen Şâh Mu'allad Hân'ın Osmanlı topraklarından geçerken verilecek ta'yinatlar ve ulaşım kolaylığı sağlanması husûsunda gönderilen 29 Mayıs 1738 tarihli fermân.

Belge No: 216

İran şâhının elçisi olarak Anadolu topraklarından geçerek İstanbul'a gelecek olan elçi ve ma'yyetindeki adamlarının ta'yinatları husûsunda gönderilen 27 Mayıs 1738 tarihli fermân.

Belge No: 240

İran üzerine giden dergah-ı mu'alla kapucu başlarından İbrahim'in geçişi esnasında her türlü zahirelerin tedariki ve kolaylık sağlanması husûsundaki Mayıs ortaları 1736'da gönderilen fermân.

Belge No: 242

İran Şâhi tarafından İstanbul'a elçi olarak gönderilen Abdulbaki Han'a Osmanlı topraklarından geçerken verilmesi gereken zahire ve ta'yinat hakkındaki fermân.

d. CÜRÜM, CİNAYET, KİSAS, KAN BEDELİ VE UYGUNSUZ HAREKETLERLE İLGİLİ BELGELER

Belge No: 142

Amasya kâdısı Mevlâna Elhâc İbrahim'in nâ'ib olan oğlu E'sseyyid Ahmed Sivas'a gittiğinde Sivas vâlisi Ya'kup Pâşâ tarafından habîs ve kalabend edildiği hakkındaki şikayetleri karşısında, bu konuyu soruşturmak için mübâşir ta'yin olunan Bayındı Mehmed Çavuş'a verilen fermânın sureti hakkında (Ağustos ortaları 1737).

Belge No: 168

Mehmed nâm kimesnenin Amasya'nın Kolay karyesinde misâfir olarak bulunduğu, Mehmed nâm kimesneye mallarının gadr olması husûndaki arz-ı halleri hakkında.

Belge No: 221

Maktûl Manul nâm zimmînin mal ve eşyası husûsunda ortaya çıkan sorunların çözümü için gönderilen Temmuz başları 1738 tarihli fermân.

e. FUZULİ İŞGAL, REHİN, ZİMMET, AZL, İHTİDA, EVLENME-BOŞANMA, ARAZİ ANLAŞMAZLIĞI, HIRSIZLIK İLE İLGİLİ BELGELER

Belge No: 5

Savadiye mahahllesinden Bedros Serberes isimli zimmînin din değiştirerek Müslüman ve adının Mehmed olduğu hakkındaki 20 Ekim 1737 tarihli hüccet.

Belge No: 7

Çeribaşı mahallesinde Deli Simon oğlu Luyon nâm zimmînin müslüman olduğu ve adının İbrahim olduğu hakkındaki hüccet (22 Mart 1737).

Belge No: 10

Tokad'da Debbâğhâne mahallesinde oturan Boğus nâm zimmînin müslüman olarak adının Mehmed olduğu hakkındaki 11 Şubat 1738 tarihli hüccet.

Belge No: 20

Ahumaden Ayta nâm zimmînin müslüman olarak adınan Mehmed olduğu hakkındaki hüccet.

Belge No: 38

Kocacık mahallesi sakinlerinden Ömer b. Hasan Efendi'nin Bayezid Pâşâ mahallesinde babasından kalma topraklarının kendisine sınırları ile verilmesi için müracaatı sonrasında kendisine verilen 21 Nisan 1736 tarihli hüccet.

Belge No: 39

Şamlar mahallesi sakinlerinden Fatıma binti Musluhi'nin vekili olan Elhâc Halil b. Ali'nin Kışlacık karyesinde müvekkilesi Fatıma'ya ait Elak toprağındaki tarlanın kocası Mustafa tarafından izni olmaksızın E's-seyyid Ali'ye satıldığı ve bunun giderilmesi hakkındaki 21 Mayıs 1737 tarihli arz-ı hâli hakkındaki belge.

Belge No: 52

Kara Senir ve Pehlivan karyeleri arasında bulunan Sert Çoban nâm mevzideki İncirlik, Tulumdere, Bermus, Taş Köprü,

Dökme Depe, Dikili Taş ve Çekerek nehri bölgesi topraklarının gelirlerinin mutasarrıflığı konusunda; Kara Senir nâm karyenin mutasarrıfları olan Amasya Kal'a-ı Bâla Mustahfızları Zurnazen Elhâc 'Ali b. Süleyman ve Kapucu Mehmed'in adı geçen toprakların kendi tasarrufları dahilinde olduğu iddia ederek mahkémeye başvurmuşlar ve yapılan inceleme sonunda üzerlerine dava açılan Pehlivan karyesinden Osman Ağa, Ahmed Ağa ve 'Ali Beğ bu toprakların uzun zamandan beri kendileri tasarrufunda olduklarını şahitler ve belgelerle ispatlamışlar ve yapılan inceleme sonunda bu toprakların Pehlivan karyesi topraklarından olduğu anlaşılmıştır (3 Aralık 1736).

Belge No: 104

Amasya sakinlerinden 'Ömer'in Keslikli oğlu Bekir'i şikayeti hakkındaki arzuhalleri.

Belge No: 113

Amasya Sancağına tab'i Suluova'ya bağlı Dereköy nâhiyesinde oturan Seyyid Süleyman'ın yine aynı köyden Sucu Mehmed'e şikayeti hakkındaki arz-ı hal (28 Temmuz 1737).

Belge No: 125

Mehmed Beğ oğlu Ahmed'in nikah akdi konusunda eşi aleyhindeki arz-ı hali hakkındaki belge.

f. ESNAFLARLA İLGİLİ BELGELER

Belge No: 2

Kürd oğlu Salih'in kasablara belde başı nasbı hakkında.

Belge No: 3

Mahnik oğlu Mehmed Beşe'nin kasablara belde başı nasbı hakkında.

Belge No: 24

Mevlevihane'de oturan Hâcî İbrahim b. Mehmed'in tellâl olma isteği karşısında mütevellî E's-seyyid Halil Çelebi b. Ali Çelebi'nin on bir akçaya değin kefâleti hakkındaki 5 Mart 1737 tarihli hüccet.

Belge No: 25

Amasya'daki hallaç ta'ifesi üzerine Hâcî Hüseyin b. İsmal'in belde bâşı nasbı hakkındaki 23 Nsan 1738 tarihli belge.

B. İKTİSATLA İLGİLİ BELGELER

Osmanlı ekonomik sistemkinde bütün ihtiyaç maddelerinin fiyatları senede bir kaç defa tesbit edilirdi. Yiyecek, giyecek fiyatları, işçi, usta ücretleri günün şartlarına göre ayarlanırdı. Bu işleme ise *Narh* denilirdi. *Narh* koyma kazanın adlî ve şerî idarecisi olan kadının başkanlığında esnaf temsilcileri, ihtiyarlar heyeti ve ihtisab nezareti yetkililerinden kurulu, bir kurul tarafından yapılırdı. Yani bugünkü Belediye Encümeni'nin yaptığı işi yaparlardı. Tesbit edilen fiyatlar, halka ilan edilir ve bir sureti de şer'iyeye siciline geçilirdi.

Tevzi defterleri ise halkın ödemekle yükümlü olduğu örfî vergiyi gösteren müfredatlı defterler hakkında, kullanılan tabirdir. Buna Salyane defteri de denilirdi. Her kazada ayrı ayrı olarak yapılan tevzi defterlerine, o yer halkının ödemesi lazım gelen memleket masrafı, vali, mütesellim, voyvodalarla köy muhtarlarının masrafları, hükümet konakları, kışlalar, köprüler, su yolları inşaat ve tamir bedelleri geçilirdi. Tevzi defterleri, " Rûz-ı Hızır " ve " Rûz-ı Kasım " olmak üzere, senede iki defa düzenlenirdi. Tevzi defterleri vali, mütesellim ve voyvodalar tarafından memleketin ileri gelenleri hazır oldukları halde, kadının huzurunda yapılırdı. Düzenlenen defterler, mahallî şer'iyeye siciline kaydedilirdi. Kadılar bu tevziattan, kuruşta bir para hesabıyla " *Harc-ı İmza* " adıyla tasdik harcı alırlardı. Hazırlanan defterler, İstanbul'a gönderilir, merkezde incelenerek uygun görülmeyenler çıkarıldıktan sonra, bir *Hatt-ı Hümayun* ile yerine iade edilirdi. Bu suretli kanunîlik vasfı kazanan defterlerin yekünü, ya erkek nüfusa veya haneye göre tevzi olunurdu. Kanunen vergi ile mükellef olmayanlar veya muaf olanlar, tevzi dışındaydı kalırdı.

Bugün noterlerce tanzim olunan kefalet, vekalet, mukavele, borçlanma gibi her nevi akidler, kadılar veya naipler tarafından yapılır ve bütün bu akidler, zabıt tarzında sicillere kaydedilirdi. Tapu dairelerinin gördüğü işler de şer'iyeye mahkemelerinde yapılır, arazi ve emlak alım satımları, kadılar tarafından yürütülürdü.

Bu bölümde narh, tevzi, salyane, tarife, paranın tedavülü, menzilhane ve alım-satım ile ilgili sözkonusu sicilde olan belgelere yer verilmiştir.

a. SALYANE, TEVZİ', TAKSİM, AVARIZ, NÜZUL, CİZYE, TARİFE, VERGİ TAHSİLİ VE İMARLA İLGİLİ BELGELER

Belge No: 4

Ziyere karyesinden Arab oğlu Abdullah, Hasan oğlu Ahmed ve Hasallu oğlu Mustafa'nın dirlik ve askerliklerinin olmadığı ve bütün karye ehali gibi onların tekâlif-i örfiyyelerini ödedikleri hakkındaki 19 Kasım 1737 tarihli arz-ı hâlleri ..

Belge No: 6

1150 (1737) senesi rûz-ı kasımından bu sene tamamına değin Amasya'nın kal'a-i Bala ve Kal'a-i Süfla mustahfızlarının padişâh hazinesine ödemek durumunda oldukları beş neferlik cebeli bedeliyelerinin menzilci Elhâc 'Ali ve müştereki Hacı 'Ömer tarafından toplandığına da'ir hüccet .

Belge No: 18

Deve bedeliyelerinin Hasan Ağa yediyle toplanarak salimen Amasya'ya ve oradan Merzifon'a sevk edildiği hakkındaki 13 Ağustos 1737 tarihli hüccet.

Belge No: 36

Tokatlı Ahmed Ağa'dan havâle olunan bin beş yüz elli kuruş deve bedeliyesinin Şehir Kethüdâsı Elhâc İbrahim, Elhâc Mehmed ve Asul-zâde Mustafa tarafından tamamen teslim alındığına da'ir 12 Temmuz 1738 tarihli hüccet.

Belge No: 37

Tokatlı Kasım Ağa-zâde Ahmed Ağâ, Amasya kazâsı develerinin mekâri akçeleri olan binüçyüzotuz kuruşu Şehir Kethüdâsı Hacı Hasan, Hacı İbrahim ve 'Asul-zâde Mustafa Beğ ile Hacı Ahmed'den tamamen aldığı ve bir akçe hakkının kalmadığını beyan ettiği 15 Temmuz 1738 tarihli hüccet.

Belge No: 68

Saraycık Karyesinin bundan sonra her türlü vergiye karşı serbest olduğunun beyan edildiği fermanın sureti

Belge No: 71

Amasya, Bozok, Çorum sancakları ve Sivas eyâletinde edâsı lâzım gelen haram-zâde ve hırsız rüsûmlarının 'adet olduğu üzere toplanması için başbölükbaşı 'Ali Ağâ'nın tayin edildiği ve buyuruldu mucebince hareket edilmesinin istendiği ,27 Ekim 1736 tarihli Sivas vâlisi Yakup Pâşâ tarafından gönderilen buyuruldu.

Belge No: 75

Sivas eyâletine bağlı kazâlardan Zile ,Samsun ve Hacıköyü dışındaki yerlerden beytü'l-mâl i'ame ve hassa gelirlerinden kul ve cariyeye hazinesi gelirlerinden olan dokuzyüzelli kuruşun Tokat voyvodalığı tarafından toplanması için gönderilen fermânın sureti hakkında.

Belge No: 95

Amasya sancağı ve bağlı kazâlardan alınacak olan binyüzelli senesine mahsûb olan üçyüzbeş ve birbuçuk rub'luk nüzûl vergisinin cem' ve tahsili hakkındaki fermân (24 Ocak 1737).

Belge No: 96

Hazine-i 'Amire Defterleri mücebince Amasya Sancağı'nda vâk'i olan kazâların üçyüzbeş ve birbuçuk 'avâriz ve nüzûl haneleri vergilerinin her bir haneden dörderyüz akçe avarızların alınması ve mübaşir için her bir haneden ellişer akçe alınması hakkındaki fermân (29 Ocak 1737).

Belge No: 106

1151 senesine mahsuben Amasya, Sivas, Canik, Çorum, Bozok, Divriği, Arapgir sancaklarında bulunan Ermeni ve Yahudi ta'ifesinin ehl-i zimmetlikleri için ödemeleri gereken hazine vergileri hakkındaki fermân (14 Mayıs 1736).

Belge No: 172

Amasya'ya ait mâl-ı imdâdiyenin bir an evvel toplanarak gönderilmesi husûsunda Sivas tarafından gönderilen 20 Ağustos 1737 tarihli buyuruldu.

Belge No: 202

Amasya, Çorum, Canik, Sivas, Bozok, Divriği sancaklarına yirmibinüçyüz evrâk cibâyet-i cizyenin edâsı için Elhâc Mustafa'nın mübâşir ta'yin edilmesi hakkındaki belge.

Belge No: 206

Amasya sancağında bulunan kazâların üç yüz yetmiş ve bir buçuk rûb' 'avâriz haneleri olub binüzellibir senesine mahsûb olan 'avâriz vergilerinin cem' ve tahsil ettirilerek Hazine-i Amire'ye dahil olunması husûsunda gönderilen 11 Şubat 1738 tarihli fermân.

Belge No: 207

Amasya Sancağı'nda bulunan kazâların üç yüz yetmiş ve bir buçuk nüzûl haneleri olub, binyüzellibir senesine mahsûb olan nüzûl bedellerinin cem' ve tahsil olunarak Hazine-i Amire'ye dâhil olunması husûsunda gönderilen 11 Şubat 1738 tarihli fermân.

Belge No: 217

Amasya kazâsının ferman ile belirtilen yüz yetmiş sekiz buçuk 'avâriz ve nüzûl hânelerinden mâl-ı mirîye binyedyüzyetmiş kuruş ve yirmi akçelik rüsûmlarının 10 Haziran 1738 tarihli müfredât defteri hakkındaki belge.

b. İKTİSADİ İŞLEMLERLE İLGİLİ BELGELER**Belge No: 8**

Keban Ma'deni tarafından gelen hazine-i padişâhinin Abdurrahman Ağa tarafından 29 Ağustos 1736'da Amasya'ya nüzul olduğu hakkındaki hüccet.

Belge No: 13

Mabeyn ağası Mehmed Ağa'nın ber-mûceb-i defter olan makbuzu on kuruşun beytül-mâl emini İbrahim Efendi'ye teslimi hakkındaki hüccet.

Belge No: 14

Tokad voyvodası tarafından gelen kısmı çukadâriye olan yir-midört kurûşun beytü'l-mâl emini İbrahim Efendi'ye teslim edildiği hakkındaki hüccet.

Belge No: 17

Keban Ma'den'inden gelerek Asitane-i Sa'adet mir-i simî hazinesinin Amasya'da salimen Ruscuklu Mehmed Ağa tarafından teslim alınarak Merzifon'a gönderildiği hakkındaki belge. (27 Mart 1737).

Belge No: 19

Keban Maden'inden gelen mir-i simînin Mehmed Ağa tarafından Amasya'ya getirildiği ve buradan Asitane-i Sa'adete (İstanbul'a) 7 Eylül 1737 tarihinde gönderildiği hakkındaki hüccet.

Belge No: 23

Ergâni'den gelen sim-i vezir hazinesinin sâlimen Amasya'ya Yusuf Ağa tarafından getirildiği hakkındaki 17 Kasım 1737 tarihli hüccet.

Belge No: 42

Simhâne'den yirmiyedi yük sim'in Emin Mehmed Ağâ ma'rifetiyle Amasya'ya 29 Temmuz 1738'de getirildiği hakkındaki hüccet.

Belge No: 43

İstanbul'dan Ergani Maden'ine gitmekte olan Hazine-i Padişâhi'nin Amasya'ya 1 Eylül 1738'de getirildiği hakkındaki hüccet.

Belge No: 44

İstanbul'dan Keban Maden'ine götürülmekte olan Hazine-i Padişâhi'nin Tatar Ali Ağâ tarafından Amasya'ya salimen getirildiği hakkındaki 1 Eylül 1738 tarihli hüccet.

Belge No: 45

İstanbul'dan Ergani Maden'ine gidecek olan simî hazine üzerine Ahmed Ağâ'nın mübâşir olduğu hakkındaki 9 Ekim 1738 tarihli nasb.

Belge No: 192

Tokat voyvodası Elhâc Hasan'ın yedinde olan Amasya kazâsındaki beytü'l-mâlin binyüzelli senesine mahsûb olan kısımlarının Ahmed ve Seyyid Mehmed tarafından ahz ve kabz olunmak üzere kendilerine verilen 21 Nisan 1738 tarihli nasb.

Belge No: 227

Darphâne-i 'Amire'den Gümüşhâne'ye sermaye olmak üzere gönderilen yedi hazinenin mahalline varıncaya kadar korunması ve sevkinde yardımcı olunması husûsunda gönderilen 16 Eylül 1738 tarihli fermân.

Belge No: 228

Arapgir ve Divriği imdâd-ı seferiyelerinin hazine-i 'amireye dahil olmak üzere sevki sırasında korunması ve sevkinde yardımcı olunması husûsundaki 19 Ocak 1739 tarihli fermân.

Belge No: 231

Kebân Madeni'nden Asıtane-i Sa'adete giden mirî-sim hazinesinin kazâlardan geçerken güvenliğinin sağlanması ve korunması husûsunda gönderilen 8 Ağustos 1738 tarihli fermân.

Belge No: 239

Ergani Madeni'nden Süleyman Ağâ mübaşeretıyla gelen zir-i simin salimen Amasya'ya 17 Eylül 1738 de dahil olduğu hakkındaki hüccet.

c. ALIM, SATIM, ALACAK-VERECEK VE İCRA İLE İLGİLİ BELGELER

Belge No: 21

Sarulardan İsmail b. Yatık'ın bundan on beş sene önce Mehmed Beşe bin Hasan'a sekiz kuruş borç verdiği ve bunu alamadığı ve bunu dört defa da'va ettiğini ancak inkâr edildiği hakkında arz-ı hâli.

Belge No: 46

Eski Kethüda mahallesi mütemekkinlerinden Ene binti Aslan'ın , kendisine mahkeme tarafından vekil ta'yin ettiği İsmail Efendi bin Hâcı Mehmed vasıtasıyla bu şahsın aynı mahalledeki evini ve evinin içindeki bazı eşyalarını Mordoros veled-i Moko-moz'a sattığı ve hakkı kalmadığına dair 20 Şubat 1737 tarihli satış belgesi

Belge No: 47

Devehâne mahallesi sakinlerinden İsmail Efendi bin Elhâc Mehmed, Gürüncü Mororos veled-i Nekuferes'e, Bulduklı adlı mevzideki bağını otuz beş kuruşa sattığına ve bağda hiç bir hakkı kalmadığına dair 20 Şubat 1737 tarihli satış belgesi

Belge No: 50

Savadiye Mahallesi sakinlerinden Murzuc veled-i Toros'un, Metamil veled-i Yatık mahzarından satmış olduğu yüz otuz çadır ve beherleri on akçeden yüzyirmi kurûş olmak üzere olan satışı karşılığında alması gereken parasını alamaması karşılığında 10 Mayıs 1738 tarihli alım-satım davası hakkındaki hüccet.

d. MENZİLHANELERLE İLGİLİ BELGELER**Belge No: 15**

1736 senesinde Amasya menzilin iltizâm iden Turhallı Hâcı Hüseyin ve müştereki İbrahim Çelebi'nin o yılki imdâd-ı menzillerinin iki binbeşyüz kuruş olduğu ve bundan başka bir akçe ve bir cebe haklarının kalmadığına dair hüccet.

Belge No: 27

1737 yılı Rûz-ı hızırından 23 Nisan 1737'de vâk'î olmak üzere menzilci Elhâc Hüseyin'in menzil-i mezbûra ait altı aylık ocaklık ücretinin üç bin kuruş olarak Elhâc Hüseyin'e iltizâmı hakkında.

Belge No: 32

1738 yılı Rûz-ı hızırından ,Rûz-ı kasımına değin Amasya menzilin Nâ'ib-zâde Elhâc 'Ali b. Mehmed'e üç bin kuruş karşılığında iltizâm edildiği ve bunun ahâli-i mezbûr tarafından kabul edildiği hakkındaki Mart 1738 tarihli iltizam.

Belge No: 49

Devehâne mahallesi sakinlerinden İbrahim b. Mehmed'in yine aynı mahalle sakinlerinden Turhallı Elhâc Hüseyin b. Mustafa üzerine açtığı davasında, daha önce kendisinin Turhal kazâsında menzilci olduğu ve sonradan kendilerine Amasya menzili iltizâm olmakla aralarındaki menzil hesabından alıp-vereceklerinin beyanı hakkındaki 10 Mayıs 1738 tarihli arz-i hal.

Belge No: 73

Amasya ve çevresinden alınması kanun üzerine olan bargir bahaların Arabi aylardan kaynaklanan yıllık onbir gün ve otuzüç yıldaki bir yıllık farklılık gereği, bu fazlalığın da binyüzkırk senesi zi'l-hiccesine tekâbül ettiği ve bundan doğan bir yıllık fazlalığa isabet eden menzilciyet re'ayasının 'avarız ve nüzûl malı vergilerinin alınması hakkındaki 5 Ekim 1736 tarihli buyuruldu.

Belge No: 109

Amasya mütesellimine gönderilen menzilci Hasan ve şeriki İbrahim'in Divân-ı Rum'a gelerek, Amasya nâ'ibinden ve ket-hüdâsından şikayetleri üzerine da'valarının Amasya meftüsü tarafından görülmesinin istendiği ve bunun için de Halil Ağa'nın mübaşir olarak ta'yin edildiği hakkındaki buyuruldu (7 Temmuz 1737).

Belge No: 211

Hâcî Hamza menzilinden Tokad menziline varıncaya değin bulunan menzillerin, görevlerini bırakarak firar ettikleri ve menzillerin düzeninin bozulduğu, ulaşımın aksadığı ve gönderilen mübaşir 'Ömer'in na'zarında bu aksaklıkların giderilmesi husûsunda gönderilen 10 Haziran 1738 tarihli fermân.

C. ASKERİ BELGELER

Sefer sırasında kadı veya naipler buldukları yerlerden ayrılmazlardı. Bununla beraber, sefer sırasında bunların görevleri hem ağır, hem de çok mesuliyetli idi. Ordunun iâşesi için gerekli yiyecek maddeleriyle, diğer harp araç ve gereçlerinin hazırlanması, sefere gitmeyenlerin haklarından gelinmesi gibi emirler, çoğu kez bu makamlara yazılırdı.

Bu bölümde de asker celbi, askerî hareket, askerî inşaat ve iâşe gibi konularda sözkonusu sicilde olan belgelere yer verilmiştir.

a. ASKER CELBİ VE ASKERÎ HAREKATLA İLGİLİ BELGELER

Belge No: 16

Amasya'daki ağa ve eşrâfların Sivas valisi vezir Yakup Paşa'ya bölgedeki levendât zulmü hakkındaki i'lamları.

Belge No: 67

Moskov keferesi üzerine düzenlenecek olan sefer için Sivas eyâletine isâbet eden dört yüz mekkari deve, Sivas eyâletine bağlı Amasya sancâğı'na isabet eden elli iki adet mekkari deve her birinin bedeliyesi olan elli kuruşun tahsiline Sivas vâlisi Yakup Pâşâ tarafından görevlendirilen Halil Ağâ'nın elindeki müfetâd defterinin sûreti hakkında.

Belge No: 79

Moskov keferesi üzerine düzenlenecek sefer için 'askeri birlikler Baba Dağı ve Tuna nehri sahillerinde bir araya geleceğine bina'en Memalik-i Osmaniye'nin haberdar edilmesi için Mustafa Çavuş'un mübâşir ta'yin olduğu ve istenilen birliklerin vakt ve zamanıyla bir ferdi kalmamak üzere zikredilen yerde hazır bulunmaları hakkındaki ferman.

.Belge no: 82

Moskov keferesi üzerine düzenlenecek olan sefer için Dergah-ı Mu'alla topcubaşı İsmail'in gönderildiği sefer fermanıdır. Aralık başları 1736.

Belge No: 83

Mosko keferesi üzerine düzenlenecek olan seferde ihtiyaca bina'en Sivas eyâleti ve bağlı kazâlardan dört yüz mekkari devenin istenmesi hakkındaki fermân. (5 Aralık 1737).

Belge No: 84

Amasya'dan Moskov ve Nemçe seferi için lâzım gelen ve Amasya kazâsının hissesine düşen elli devenin müfredat defterinin sûreti hakkında (21 Şubat 1737).

Belge No: 85

Moskov keferesi üzerine düzenlenecek sefer için Anadolu'dan asker istenmesi hakkındaki sefer emri fermânıdır.

Belge No: 86

Daha önce Bozok kazâsına verilen otuzdokuz mekkari devenin buraya fazla verilmesinden dolayı ,bu otuzdokuz deve bedeliyesinin Bozok hariç Sivas eyâletine bağlı diğer elviye ve kazâlardan tedariki hakkındaki fermân.

Belge No: 87

Bozok sancağından alınmasından vaz geçilen otuzdokuz mekkari deve bedeliyesi olan iki yüz seksen iki kuruşluk bedelin Sivas'a bağlı Amasya kazâlarından tahsili için Şeyh Mustafa Efendi'nin yedinde müfredat defterinin sureti hakkında (11 Mart 1737).

Belge No: 88

Moskov keferesinin Azak kal'asını alarak Osmanlı aleyhinde topraklarını genişletmesi karşısında Moskov keferesi üzerinde düzenlenecek olan sefer için Anadolu'nun sol kolu yemin ve yesariyle nihayetine varıncaya dek bütün yeniçeri serdârları neferatlarının bir an önce görevlendirildikleri mahale gitmeleri hakkındaki şubat başları 1737 tarihli fermân.

Belge No: 90

Sefer için Anadolu'nun sol kolunda bulunan sahihü'l-asami esamilleri çalık kol oğulları sefere erişmek üzere derhal müsellah olarak buldukları mahallerden hareket etmeleri hakkındaki ferman Ocak sonları 1737.

Belge No: 91

Kırım kal'asını ele geçirmeye teşebbüs eden Mosko keferesi üzerine düzenlenecek olan sefer için Anadolu'nun sol kolundan istenilen miktarda 'askerin belirtilen noktalara en kısa zamanda ulaşarak ordu-yu hümâyûna vasıl olmalarının istendiği fermân. 3 Mart 1737.

Belge No: 97

Bu sene Anadolu'nun sol kolundan sefer-i hümayuna gitmeleri icap eden askerlerin bâzıları ya gitmediği ya da gitmekte geciktikleri belirtilerek, bunların derhal yerlerinden çıkartılarak görev yerlerine acil olarak ulaşmaları hususundaki fermân (Mayıs ortaları 1737).

Belge No: 105

Anadolu'nun sol kolundan sefer-i humûyûna gitmeleri icap eden askerlerin sevki Abdurrahman Paşâ zâde Mustafa Pâşâ'nın me'mûriyeti hakkındaki fermân ve Ya'kup Pâşâ'nın bu husûsdaki Mayıs başları 1737 tarihli buyruldu..

Blge No: 112

Asker sevkiyatı için Amasya'ya gelince lâzım olacak râd, zehâyir ve yevmiyenin bir an evvel tedârik edilmesi hakkındaki buyruldu (16 Ağustos 1737).

Belge No:121

Kırım canibinde lâzım olan ve sefer-i hümâyuna iştiraki fermân olan Anadolu'nun sol kolundaki neferâtı görev mahalline göndermek üzere dergâh-ı mu'allâ haslılarından Hâcî Velizâde'nin mübâşir ta'yin ve irsal olunması hakkındaki fermân (temmuz ortaları 1737).

Belge No: 122

Daha önce gönderilmiş olan fermân gereğince, Kırım canibindeki görevlerine gitmeleri gerekirken gitmeyip geri dönenlerin derhal evlerinden ve yerlerinden hareket ettirilerek görev yerlerine sürülmeleri ve direnenlerin cezalandırılmaları hakkındaki fermân (Temmuz ortaları 1737).

Belge No: 130

Sofya muhafazasına görevlendirilen ve isimleri zikredilen görevlilerin derhal Asıtane-i Sa'adet'e varmak üzere hareketleri hakkında Hasan Paşa'nın buyruldu (3 Ekim 1737).

Belge No: 135

Eyâlet-i Sivas dahilinde ortaya çıkan yol kesen, insan öldüren, soygunculuk vb. kanûn dışı işler yapan eşkıyanın acilen tutuklanarak gereken cezâlarının verilmesi hakkındaki fermân. Temmuz sonları 1737.

Belge No: 136

'Asakca sahrasında toplanacak olan ordu-yu humâyûn içi ser'askerin emrine ulaştırılmak üzere toplanacak beş yüz asker için 'Abullah Ağâ'nın ser yeniçeri nasb ve ta'yin eildiği ve yine bu beş yüz nefer için Ahmed Çavuş ve Mustafa haliye'nin mübâşir nasb ve ta'yin olunmaları ve görevleri hakkındaki Eylül başları 1737 tarihli fermân

Belge No: 138

Rûz-ı Kasım duhûlüne değin Asakçı tarafına Ser'-asker ta'yin olunan Pâşâ'nın ma'iyyetinde olmak üzere eyâlet-i Sivas'dan beşyüz sipâhser yeniçeri neferatının tedarik-i hakkındaki fermân.

Belge No: 145

Sivas vâlisi Ya'kup Pâşâ tarafından Amasya, Osmancık, Köprü, İskilip yörelerde zuhûr eden eşkiyalık olaylarının sona erdirilmesi husûsunda Amasya kâdısı ve diğer görevlilere gönderdiği buyuruldu hakkında (2 Ekim 1737).

Belge No: 146

Daha önce neferat iken kendi görevlerinden kaçarak eşkiyalığa başlayanların yakalanarak habs ve kal'a bend edilmelerinin emredildiği ferman (Eylül sonları 1737).

Belge No: 147

Sivas eyâletinde cereyan harsız ve haram zâde eşkiyânın türediği ve bunların vergi toplama zaminana gelindiğinden bir an evvel yakalanarak cezalarının verilmesi hakkındaki 6 Ekim 1737 tarihli buyuruldu.

Belge No: 153

Merzifon kazâsında cereyan eden Kapusuz Levendât makûlesine karşı alınacak tedbirler hususundaki Sivas Valisi tarafından gönderilen buyuruldu.

Belge No: 155

Moskov ve Nemçe üzerine düzenlenen seferlerin bir parçası olarak Kırım Adasında Ordu-yu Hümâyûnuna katılmak üzere Anadolu'nun sol kolundan asker istenmesi hakkındaki Ekim sonları 1737 tarihli fermân.

Belge No: 156

Osmanlı Devletine karşı Moskov ve Nemçe keferelerinin itti-had ve ittifak iderek saldırmaları karşısında lazım gelen sefer için tedarik edilmesi icab eden 150 deve, katır, bargir ve araba gibi le-vazimatların bir an evvel tertib olunarak gönderilmesi hususundaki 25 Ekim 1737 tarihli fermân.

Belge No: 164

Baharda olması muhakkak olan sefer-i hümâyûn için lâzım gelen mekkari develerin Mart gelmeden Pâşâ sahrasında olmak üzere, Çorum sancağı'ndan yetmiş ve Amasya sancağı'ndan yüzelli adet olarak tedarik edilerek bir an evvel Pâşâ sahrasına gönderilme-si husûsundaki 1 Ocak 1738 tarihli fermân.

Belge No: 165

Baharda düzenlenmesi muhakkak olan sefer için lâzım gelen 'asâkirin Anadolu'nun sol kolu kazâlarından tedarik edilecek mikdârının Davut Pâşâ iskelesine bir an evvel ulaştırılması husûsunda gönderilen Ocak başları 1738 tarihli fermân.

Belge No: 166

1151 senesinde yapılacak olan seferler için gereken mekkari develerden Amasya Sancağı'na ait olup, Süleyman Ağa yedine veri-len yüz elli adet mekkari devenin müfredât defteri hakkında (10 Şubat 1738).

Belge No: 169

Moskov ve Nemçe kefereleri üzerine düzenlenecek olan sefer için lâzım gelen 'askerin Edirne sahrasında toplanmak üzere Anadolu'nun orta kolu ve çevresinden tedâriki husûsunda Hasan Çavuş ve Halil Çavuş'un mübâşeretleri ile hareket edilmesi husûsundaki fermân.

Belge No: 170

Bu sene düzenlenecek olan Moskov ve Nemçe seferleri için daha fazla 'askere ihtiyaç duyulmasından dolayı Anadolu'nun sol kolu kazalarından 'asker toplanması için gönderilen Ekim sonları 1737 tarihli fermân.

Belge No: 173

Moskov keferesi üzerine düzenlenecek olan sefer ve özellikle Kırım adasının muhafazasında faydalanmak üzere yüz 'aded ser-yeniçeri bayrakları altında Anadolu sol kolu kazâlarında 'asker tedarik edilerek emredilen görev mahaline ulaşmaları hakkındaki Ocak başları 1738 tarihli fermân.

Belge No: 174

Moskov keferesi üzerine düzenlenecek olan sefer için Kırım adası Kefe cânibi ser'askeri Pâşâ'nın emrinde bir an evvel hazır olunması için sürücü ta'yin olunan Ali Pâşâ'nın ma'yyetinde yüz 'aded ser-yeniçeri ve her birinin bayrağı altında yüzyirmi nefer ile Anadolu'nun sol kolu kazalarından tedâriki hususundaki Ocak başları 1738 tarihli fermân.

Belge No: 175

Moskov keferesi üzerine düzenlenecek sefer için Anadolu'nun sol kolu kazâlarından istenen yüz 'aded ser-yeniçeri 'askerlerinin acil olarak tedarik edilerek Sevâhil-i Bahr-i Siyah'daki beş 'aded iskelelerden Kırım üzerine hareketleri ve bu 'askerlerden elli bayrak ser-yeniçerinin Kırım muhafazasına ve elli bayrak ser-yeniçerinin de Akkerman muhafazasında görevlendiriliği hususundaki Şubat başları 1738 tarihli fermân.

Belge No: 178

Moskov ve Nemçe keferesi üzerine düzenlenecek olan sefer için lâzım gelen neferâtın Anadolu'nun sol kolundan bin nefer sipâhi ve bin nefer silâhdar olarak temini için Kara Mehmed ağa olarak nasb ve ta'yin ve Seyyid Hasan Çavuş ve Çavuş Halife mübâşir ta'yin olunmuş olup, bu görevlerin asker tahriri ve ilgili yere ulaştırılmaları husûsundaki Şubat ortaları 1738 tarihli fermân.

Belge No: 182

Sivas'dan Amasya'ya gelindiğinde gerekli olan üç günlük zahire ihtiyacının giderilmesi husûsunda Sivas valisi tarafından gönderilen 22 Mart 1738 tarihli buyuruldu.

Belge No: 183

Anadolu'nun sol kolu kazalarında bulunan Dergâh-ı 'âli cebecileri neferâtının Kırım cânibine bir an evvel gönderilmesi husûsundaki Mart başları 1738 tarihli fermân hakkında.

Belge No: 185

Kırım ve Akkerman câniblerine Anadolu'nun sol kolu kazâlarından asker toplanarak gönderilmesi ve bu husûsta uyulacak usûller ve bu husûs için Abdullah'ın sürücü ta'yin edildiği husûsundaki Şubat sonları 1738 tarihli fermân.

Belge No: 186

Moskov ve Nemçe kefereleri üzerine düzenlenecek olan sefer için lâzım gelen askerın Anadolu'nun sol kolundan Kırım ve Akkerman cânibine Ordu-yu hümâyûna ulaştırılmaları için sürücü ta'yin olunan Abdullah'a verilen istenilen mîkdarda askerın Kırım ve Akkerman'a ulaştırılması yönündeki Şubat sonları 1737 tarihli fermân.

Belge No: 187

Moskov ve Nemçe kefereleri üzerine düzenlenecek olan sefer için Anadolu'nun sol kolu kazâlarından asker toplanarak, ol baharda Davut Pâşâ sahrasında Ordu-yu hümâyûna katılınması yönünde sürücü ve mübâşirlerin ta'yin edilerek asker istenmesi yönündeki Mart başları 1738 tarihli fermân.

Belge No: 188

Daha önce Kırım cânibi ser'askeri ma'iyetinde olmaları gerekirken görevlerine gitmeyen ya da firâr edenlerin ele getirilerek ahz ve kabz edilip cezâlarının ibret-i 'alem için tertip olunması için Hasan Çavuş'un ta'yin edilmesi husûsundaki fermân.

Belge No: 189

Kırım cânibine gitmeleri yönünde fermân gönderilen, ancak kul kethüdâsı İbrahim ma'iyetine gitmeyen askerlerin listesi dahi kethüdâ tarafından bildirilmiş olup, gitmeyenlerin cezâlarının derhâl tartibi ve Amasya kasabası serdarı Mehmed Ağa'nın rahatsızlığından dolayı sefere gidemediği için kendisinin affedildiği husûsundaki Mart ortaları 1738 tarihli fermân.

Belge No: 190

Amasya ve çevresine cereyan iden kapulu kapusuz levendât eşkiyasının üzerine varılması ve mazaratlarının ve halktan fuzûli vergi almalarının engellenmesi husûsunda Sivas valisi tarafından gönderilen 1 Mart 1738 tarihli buyuruldu.

Belge No: 191

Kırım canib-i ser'askeri ma'iyetine katılmak için Anadolu'nun sol kolu kazâlarından Elhâc Ali Ağa mübâşeretiyle kırkaltı ser-yeniçeri ve neferatlarının tahrir edilerek görev mahallerine gönderilmesi ve gidişleri esnasında her türlü ihtiyaçlarının karşılanması hususundaki 27 Aralık 1737 tarihli ferman.

Belge No: 193

Edirne sahrasında Ordu-yu hümâyûnda olmak üzere tahrir olan bin sipahi neferinin tahrir olduğu Anadolu'nun sol kolundan Edirne'ye varıncaya değin lazım gelen yevmiye ta'yinat ve ihtiyaçlarının karşılanması husûsunda fermân.

Belge No: 195

Edirne sahrasında Ordu-yu hümâyûnda bulunmak üzere bu baharda Anadolu'nun sol kolu kazâlarından sürücü ta'yin olunan Mustafa Ağa tarafından 'asker toplanması yönünde gönderilen fermana binâ'en gönderilen 15 Mayıs 1737 tarihli buyuruldu.

Belge No: 199

Anadolu'nun sol kolunda olup da sefere iştirak edip veya faa'aliyetler esnâsında fevt olan 'askerlerin beytül-mallerinin incelenerek deftere kaydedilip Hazine-i 'Amiriye teslimleri husûsunda gönderilen Nisan sonları 1738 tarihli fermân.

Belge No: 203

Tokat, Amasya ve Erzincan gibi yerlerde ikamet eden ve bu sene Edirne sahrâsında Ordu-yu hümâyûna dahil olarak sefere iştirak edecek Şirvan muhacirlerinin güzergahlarında mübâşir Elhâc İbrahim ile birlikte geçerlerken her türlü kolaylığın sağlanarak ,Anadolu'dan Edirne'ye sevkleri husûsundaki 9 Mart 1738 tarihli fermân.

Belge No: 204

Bu sene Kırım câniblerine, Kırım ve Akkerman muhafazası için görevlendirilen ser ve yeniçeri, 'askerlerinin Anadolu'nun sol kolu kazâlarından br an evvel tedârik edilerek görev mahallerine sevki husûsundaki Nisan ortaları 1738'de gönderilen fermân.

Belge No: 208

Anadolu'da meydana gelen eşkiya ve haram-zâde olaylarının ve sefer-i hümâyûna iştirak etmeleri gerekirken gitmeyen ya da firar edenlerin araştırılarak gerekli soruşturmanın yapılması ve cezalarının tertip olunması husûsunda gönderilen 5 Haziran 1738 tarihli buyuruldu.

Belge No: 209

Anadolu'nun orta kolu kazâlarından ordu-yu hümâyuna katılmak üzere otuzyeddi ser-yeniçeri bayraktarı altında neferât toplanarak görev yerlerine sevki husûsunda gönderilen 1 Ocak 1738 tarihli fermân.

Belge No: 212

Anadolu'nun sol kolu kazâlarından Kırım ve Akkerman muhafazasına görevlendirilen yeniçeri ve sipahi askerlerinin görev mahalline sevk edildiği husûsundaki mektub.

Belge No: 213

Moskov ve Nemçe kefereleri üzerine düzenlenecek olan sefer için Anadolu'nun sol kolu kazâlarına 'asker tahrîr olunarak emredilen yerde Ordu-yu hümâyûna katılmaları husûsundaki Nisan sonları 1738 tarihli fermân.

Belge No : 214

Amasya ve çevresinden toplanacak olan asker için Mehmed Ağa'nın serdan olarak tayin olunduğu hususunda Haziran başları 1738 tarihinde gönderilen mektub.

Belge No: 243

Edirne sahrasında mevcut olmak üzere Anadolu'nun sol kolu kazâlarından istenen sipahi fermânı hakkındaki Haziran sonları 1736 tarihinde gönderilen fermân.

Belge No: 244

Anadolu sol kolu kazâlarından tedarik olunacak 'askerin Edirne sahrasında acilen Ordu-yu hümâyuna katılmaları husûsunda gönderilen fermân.

b. ASKERİ VERGİLERLE İLGİLİ BELGELER**Belge No: 11**

Sinob'da inşası fermân buyurulan kalyonlar için Sivas cebelü bedeliyesi malından havale olunan yedi bin beş yüz kuruşun Amasya'ya salimen dahil olduğu husûsundaki 23 Ağustos 1737 tarihli hüccet.

Belge No: 12

1149 senesi rûz-ı kasımı tamamına değin Amasya Kal'ası mustahfizları cebelü bedeliyesinin Amasya menzilcisi Elhâc Hüseyin tarafından hazine zuhûrunda kendü götürmek husûsundaki hüccet.

Belge No: 56

Kal'a-i Cedid-i Serhad muhafazasına me'mûr olan görevli ve kapu halkının ihtiyaçlarının giderilebilmesi için defterde belirtilen

ve gerekli olan zahirlerin bir an önce tedârik edilerek zahireci ağaya teslimleri hakkındaki 17 Eylül 1736 tarihli fermân.

Belge No: 66

Sivas eyâletine bağlı kazâlardan Moskov seferi için lâzım gelen 400 mekkari devenin her biri için 50 kuruş bedel ödenmek kaydıyla tedârik edilmesi için gönderilen ferman (30 Temmuz 1736).

Belge No: 101

1149 senesinde vuk'u bulan sefer için Anadolu'nun sol kolundan levend ve imdâd-ı seferiye akçelerinin toplanması hakkındaki Nisan başları 1737 gönderilen sefer fermânıdır.

Belge No: 102

1150 senesine mahsûb olan muaf ve gayri muaf elviye ve nevâhi dahil imdâd-ı hazariyeyi mahsûb ve Amasya Sancağı ile tâb'i kazâların hissesine düşen dörtbindört-yüz on beş kuruşluk miktarın toplanarak gönderilmesi hakkındaki buyuruldu. (15 Nisan 1737).

Belge No: 103

Sivas valisi Ya'kup Paşâ ve miru'l-şeyh Mustafa Beğ tarafından Amasya İmdâd-ı seferiyesini edâ için görevlendirilen Ahmed Beğ'e verilen müfredât defterinin sûreti hakkında (15 Haziran 1737).

Belge No: 107

Amasya'dan murûr ve 'ubûr iden kapulu ve kapusuz ta'ifesinden kapulu ve kapusuz akçesi alınması hakkındaki buyuruldu (30 Haziran 1737).

Belge No: 123

Bin yüz elli senesine mahsûb Amasya imdâd-ı seferiyesinin Amasya kazâsına isâbet eden dört bin dört yüz on beş kuruş ve yetmiş üç akçe isabet itdüğüne da'ir buyuruldu (5 Temmuz 1737).

Belge No: 126

Amasya ve Çorum sancakları mutasarrıfı İbrahim'in bin yüz elli senesine mahsûb sefere erişmek üzere lâzım gelen imdâd-ı seferiyenin ta'yin edilen mübâşire teslimleri hakkındaki imdâd-ı seferiye fermânı (Nisan ortaları 1737).

Belge No: 144

1135-1145-1146 senlerinde İran üzerine düzenlenen sefer sırasında toplanan sefer zehayirinin bir kısmının artması sonucu artan zehâyir behâları alınmak kaydıyla gerekli işlemlerin yapılması husûsunda mübâşir ta'yin olunan Kapucu bâşı 'Ali'ye verilen fermân hakkında (23 Mayıs 1737).

Belge No: 154

Edirne sahrasında Ordu-yu Hümâyûna katılacak olan Sivas Valisi Ya'kup Pâşâ'ya verilmek üzere 1151 senesine ait imdâd-ı seferiyenin eda ve tahsili hakkındaki fermân.

Belge No: 158

Seyyid Gazi kal'a muhafızlığı görevindeki mesârif-i kesiresi için binyüzellibir senesine ait Amasya sancağı imdâd-ı seferiyesini alması da'ir fermân.

Belge No: 159

Amasya sancağı imdâd-ı seferiyesini zabt ve rabta Osman Ağa'nın mütesellim olarak ta'yin ve irsâl olunması hakkındaki buyruldu.

Belge No: 160

Sefer-i hümâyûn kal'a muhafızlığı görevi hesabiyle Amasya sancağına ait binyüzellibir senesi imdâd-ı seferiyesini almaya hak kazanan Seyid Gazi Pâşâ'nın mütesellimi olan Osman Ağa'nın yedine verilen müfredat efterinin sureti hakkında.

Belge No: 163

Bundan önce de buyruldu ve mübâşir ile ahz ve kabz bildirilen Amasya imdâd-ı seferiyesinin bir an önce Ahmet Beğ ve Osman

Beğ tarafından tedariki ve teslimi hususundaki buyuruldu. 30 Ocak 1738.

Belge No: 196

'Asker sevk ve tesyiri sırasında lâzım gelen zehâyirin gereken mikdarları cem' tadarik hâzır ve amadesi husûsunda gönderilen buyuruldu.

Belge No: 218

Bin yüz elli rebü'l-evvelinin guresinden binyüzellibir senesi rebü'l-evveli guresine gelinceye değin, Amasya'dan ve nahiyelerinden olanacak olan üçbinyedyüzon kuruşluk imdâd-ı seferiyenin müfredat defteri hakkındaki Haziran ortaları 1738 tarihli belge .

Belge No: 219

Amasya sancağı imdâd-ı seferisinin ahz ve kabzına mütesellim olarak Mehmed Ağa'nın atanması hakkındaki 14 Şubat 1738 tarihli buyuruldu.

Belge No: 238

Bin yüz elli senesine mahsub Amasya imdâd-ı seferiyesi olan sekizbinikiyüz kuruşun çukadara teslim olunduğu hakkındaki 4 Ekim 1738 tarihli hüccet

D. TOPRAK HUKUKU VE TIMARLA İLGİLİ BELGELER

Osmanlı devletinde arazinin büyük bir bölümü mirî yani devletin malı idi. Devlet bu arazi üzerinde yaşayan köylüye, iyi işletmek ve boş bırakmamak şartıyla toprağı işletme hakkını vermişti. Bunun karşılığında köylü her sene devletle arasında mevcut farzedilen kira mukavelesinin icaplarından olarak, belirli bir miktar (Tapu Bedeli) ve ayrıca her sene elde ettiği üründen de belirli bir miktar (Öşür) ödemek zorunda idi. Devlet kendisine ait bu gelirleri, doğrudan toplayabileceği gibi, hizmet veya maaş karşılığında bir görevliye de verebilirdi ki, bu uygulama " Tımar" sistemini doğurmuştur.

Osmanlı toprak sistemi içerisinde " Tımar " ın büyük bir yeri vardır. Bununla birlikte 17. yüzyılın sonlarına doğru , sistemede başlayan çözüme bu sahaya da tesir etmiştir. Diğer idarî uygula-

malarla ilgili belgelerde olduğu gibi tımarla ilgili olarak, kaza merkezlerine gönderilen her türlü yazışmalar da Kadı Sicillerine kaydedilmekteydi. Bu bölümde Tımar ve Tımarla ilgili olan diğer işlemlere ait belgelere yer verilmiştir.

a. TIMARLA İLGİLİ BELGELER

Belge No: 59

Mutasarrıf Mehmed'in Amasya'ya bağlı Boyas nahiyesindeki Oğlanlar Obası ve gayrisindeki toprakların gelirlerinin edâsını Uygur karyesi sipahisi Mustafa ile Moramu karyesi sipahisi Osman adlı kişilerin almasına engel olduğu hakkındaki şikayeti havi arz.

Belge No: 60

Mutasarrıf Mehmed'in elindeki senedâtı mücebince hakkın

Belge No: 78

Niksar erbâb-ı tımarlarından Abdullah'ın Ağılcık karyesi öşürü için Ezine Pazar subaşı Seyyid Hasan hakkındaki şikayetinün mübâşir ma'arifetiyle mahallinde görülerek durumun Divan-ı Rum'a bildirilmesinin istendiği 25 Mayıs 1736 tarihli buyuruldu.

Belge No: 114

Amasya'ya bağlı Yavas nahiyesinin Ümik köyü erbâb-ı tımarlarından on beş bin akçeye tımar olan Halil'in ölmesi ile boş kalan tımarının Vali'ye tevcihi hakkındaki belge (28 Temmuz 1737).

Belge No : 134

1150 Senesinde Amasya'nın Kal'a-i Bâlâ mustahfızlığının 1600 akçe gedik tımarı ile Mustafa Ağa'ya tevcihi hakkındaki 3 Ekim 1737 tarihli ferman.

Belge No: 162

Amasya'da Serdâr-ı Saray-ı 'Atik olan ve Geldigelen nahiyesine bağlı olan Halak nâm karye ve gayriden onikibinsekizyüzyirmi-

beş akçe tımara sahip olan İsmâ'il b. Ali'nin ölümü sonrasında ,bu tımarın Ahmed nâm kimesneye tevcihi hakkındaki fermân.

Belge No: 176

Amasya Sancağına bağlı Yuvas nahiyesindeki Ümük karyesinin ve gayrisinin onsekizbin akçaya isâbet eden tımârı Mehmet nâm tımar sahibinin ölümünden dolayı boş kalan tımârın, oğlu Mehmed nâm kimesneye tevcihi hakkındaki berât-ı şerif. (9 Temmuz 1737).

Belge No: 179

Amasya'ya bağlı Geldigelen nahiyesinde ve gayriden beş bin akçeye tımara mutasarrıf olan Halil'in ölümü ile mahlûl olan bu tımara Osmân'ın matasarrıf olarak atanması hakkındaki 23 Mayıs 1737 tarihli berât-ı şerif hakkında.

Belge No: 205

Amasya sancağında Geldigelen nahiyesine bağlı Orta nâm karye ve gayriden on iki bin akçe tımara mutasarrıf olan Osman'ın Gence muhafazasında fevt olması ile karındaş Mustafa'nın fevti ile bu tımarın merkûm Mehmed b. 'Osman'a tevcihi husûsundaki belge.

Belge No: 226

Amasya Sancağı'nda Arguma nahiyesindeki Deregöz nâm karye toprağından ve gayriden yirmibeşbinondört akçe ze'amete Çelebi İbrahim oğlu Süleyman Çavuş'un mutasarrıf olarak tevcihi husûsundaki 8 Ağustos 1738 tarihli tımar tevcihi hakkındaki belge.

Belge No: 229

Derviş Seyyid Mehmed, Hakala nâm karyedeki görevini terk ederek tımar-ı tevcihi mahlûl olub, yerine Ali Halife'nin tevcihi husûsundaki 8 Mayıs 1738 tarihli berât.

Belge No: 232

Sivas eyâletinde bulunan beytü'l-mâl , hassa, mevkûfat ve sa'ire mahsûlat-ı ma'beyn muka'atası, senevî dokuzyüzelli kurûş

mâlı ile Tokad voyvodalığı mülhakatından olmakla, eyalet-i mezbûrede fevt olan zü'ema ve erbâb-ı tımarın ma'beyn-i mahsulatının Tokad voyvodaları tarafından zabtedilerek ahz ve kabzı hakkındaki 17 Eylöl 1736 tarihli ferman.

b. TOPRAK TASARRUFU VE DİĞER MESELELER İLE İLGİLİ BELGELER

Belge No: 1

Şeyh Cuî Mahallesinden Mehdi Hasan ve oğlu Hasan'ın tekâlif-i örfiyye ve sakkaların Abacı-zâde Mehmed Ağa'ya ödediklerine da'ir 27 Haziran 1737 tarihli arz-ı hâlleri hakkında

Belge No: 28

1737 senesi rûz-ı kasımından rûz-ı hızırına varıncaya kadar ocaklık ta'bir olunan yerlerin iltizamı karşılığında aletü aylık ücretlerinin ödeneceğine Üçler mahallesinden Hâcî Mustafa'nın kefil olması hakkındaki 21 Ekim 1337 tarihli hüccet.

Belge No: 29

Dere karyesinden Hasan b. Mehmed ve diğer Hasan b. Mehmed'in ra'iyyet ehli olduklarından dolayı 'askerlik ve yeniçerilikle alâkaları olmayıp, tekâlif-i 'örfiyye ve sakkalarını ödediklerine da'ir Mart 1737 tarihli beyanları hakkındaki arz-ı hal.

Belge No: 31

Kocacık mahallesinden Tokadlı Ahmed Emin'in yeniçerilikle 'alâkası olmadığı ve re'ayâ olup, tekâlif-i padişâhî edâ ettiği hakkındaki 28 Nisan 1737 tarihli arz-ı hal.

Belge No: 33

Dere karyesinden Halil b. Ali'nin re'ayâ zümresinden olup, yeniçerilik ve sa'ir 'askerlikle 'alâkası olmadığını beyan ettiği 1 Nisan 1738 tarihli arz-ı hal.

Belge No: 34

Hızır Pâşâ'dan Alanlı Musa'nın re'ayâ zümresinden olup, yeniçerilik ve sa'ir 'askerlikle 'alâkası olmadığını beyan ettiği 1 Nisan 1738 tarihli arz-ı hal.

Belge No: 61

Bayas kazâsı Oğlanlar Obasın'daki mahsûlatına Halime oğlu Halil el koymuş olduğundan, kanuna göre verilen hakkının mübaşir ma'rifetiyle kendisine geri verilmesini isteyen Mutasarrıf Hâcî Mehmed'in arz-ı hali.

Belge No: 62

Hâcî Mehmed'in yukarıda söz edilen senedâtı mücebince alması icâb eden hakkının mütesellim ve kadı tarafından elde edilmesi bunun sonucunun divân-ı Rum'a bildirilmesi hakkında buyuruldu. (23 Ekim 1736).

Belge No: 63

Geldigelen nâhiyesine bağlı Saray ve Kavaklı ve Sobe karyelerinin H.1146-1147-1148 yıllarına ait rüsmü 'öşür ve rüsmü öküzlük vergilerinin kendisine verilmesi hakkında Matasarıf Halil'in arzuhali ..

Belge No: 64

Mutasarrıf Halil'in arzuhali doğrultusunda belirttiği şikayetinin mahallinde görüşülerek Divân-ı Rum'a bildirilmesi doğrultusunda buyuruldu 29 Eylül 1736.

Belge No: 65

Saray, Sobe ve Kovaklı karyelerindeki öşürü mahsulatımızı edâya Saray karyesinden Topal Mehmed oğlu demekle ma'ruf kimesnenin engel olduğunu ve her vecihle kendisine güçlük çıkardığını ifade ettiği Halil kullarının arzuhali hakkında.

Belge No: 77

Niksar'da erbâb-ı tımardan olan Abdullah'ın Amasya'ya bağlı Ağılıcak köyü öşürünün bir sene Ezine Pazar subaşısı Seyyid Hasan ve yine Kara Senir karyesi öşüründe Amasya Kal'ası sâkinlerinden Turnazen 'Ali tarafından fuzuli zabt edildiğini iddia ettiği arz-ı hali hakkında.

Belge No: 89

Amasya sancağının dört aylık cürm-i cinâyet salb-ı siyâset ve rüsum-u öşür vergilerinin edâsı için Torun Yakup Ağâ'nın mütesellim nasb edildiği hakkında (2 Nisan 1737).

Belge No: 137

Amasya'ya bağlı Salur karyesini ve gayriden otuz beş bin akçe ile mutasarrıf olan İbrahim Kuşcu'nun ölümü üzerine boş kalan ra'iyetin Osman adlı kişiye tevcihi (20 Temmuz 1737).

Belge No: 139

Amasya sancağına Akdağ nahiyesinde Ebemi nâm karyenin Mustafa nâm kimesneye mâlikâne olarak tevcihi hakkında (7 Temmuz 1737).

Belge No: 236

Ziyere'den Hacı Halil oğlu Mustafa, Hüseyin Beğ oğlu Hasan, Kûffun oğlu İbrahim ve Beki oğlu 'Ali'nin asıl re'aya olduklarını dile getirdikleri hüccet.

Belge No: 237

Ziyere karyesinden Sefer oğlu Mehmed'in re'aya ta'ifesinden olub, 'askeri birliği olmayıp tekâlif-i 'örfiyye ve sakkallarını ödediği hakkındaki 25 Eylül 1738 tarihli hüccet.

E.VAKIFLARLA İLGİLİ BELGELER

Kaza (yargılama) görevi ile sorumlu olan kadı ve naip, velayet sıfatını da taşıdıklarından dolayı, her bakımdan güvenilir kişilerdi. Bu sebeple âmme hukukunun korunması, kadılara düşen görevlerin başında gelirdi. Vakfiyelerin tanzim ve tescili, vakfiye şartlarına göre mütevellî ve nazırların, imam, müezzin, hatip vesair görevlilerin tayin veya azl işlemleri kadılar tarafından yürütülürdü. Kadılar buldukları vilayet ve sancakların tüm mukata'a (kiraya verme) işlerini de kontrol etmekle sorumlu idiler. Herhangi bir vakfa ait han, hamam, dükkan vesair akarlar, şer'iyye mahkemelelerinde ve artırma yolu ile icare verilir ve bu husustaki resmi işlemler olduğu gibi zabıt halinde sicile kayd olurdu.

Vakıflarla ilgili belgelerde, Osmanlı sosyal ve iktisadî hayatında önemli bir yeri olan vakıflardaki çeşitli işlemlere dair belgelerin özetleri verilmiştir.

Belge No: 54

Amasya'da vâk'i Şadi Beğ ve Bayrak Beğ vâkıflarına mütevellî olabilmeleri için Tokat sakinlerinden Hüseyin'e berât-ı şerifi 'alişân verilmesi hkkindaki tezkere (26 Ekim 1736).

Belge No: 55

Merzifon'da vâk'i Devlet Hatun vâkfına aid kuraların serbset olması hakkındaki 29 Temmuz 1736 tarihli fermân.

ın edâsı lâzım geldiği hususundaki buyuruldu.

Belge No: 110

Amasya'daki Kamer Hatun vakfınının nazırı İbrahim'in fevt olması üzerine yerine İsmâ'il Halife'nin lâyük olduğu ve bu husûsta, kâdı Mevlâna Elhâc Mustafa'nın 'arız göz önünde bulundurularak vakfa nazır ta'yin olunması hakkındaki berât (Nisan sonları 1737).

Belge No: 127

Amasya'nın Bayezid Paşâ mahallesindeki mescid-i şerifin mü'ezzini olan İbrahim'in yevmi bir akçe olarak mescid-i şerifdeki görevine devamı hakkındaki berât-ı şerif (Mart orataları 1737).

Belge No: 128

Amasya Kâl'â-i Bâlâ'sına gelir te'min edilen asmarın koruyucusu olan Mehmed'in görevini terk etmesi karşısında yerine Hasan'ın ta'yin edilmesi hakkındaki berât-ı şerif (3 Eylül 1736).

Belge No: 140

Amasya'da Bayezid Pâşa mahallesindeki, Merhûm Koca Mustafa Ağâ mescidi mü'ezzinliğine İbrahim nâm kimesneden boşalan yerine diğeri İbrahim'in yevmi bir akçe nasbı hakkında (Ağustos sonları 1737).

Belge No: 141

Hacı Hamza b. Hacı Osman medresesi vâkfi topraklarından Ezine Pazarı nahiyesine bağlı Karataş karyesi mahsülü gelirlerini toplayan Abdulkerim'in karyenin malikâne mahsulünü toplama hakkını ele etmesi hakkındaki berât-ı şerif (28 Temmuz 1737).

Belge No: 148

Eskici vakfı görevliliği için Hasan Halife'ye verilen berât hakkında (24 Kasım 1737).

Belge No: 149

Hoca Sultan vakfı meşayihliğinden vazife-i mu'ayane ile Ahmed b. Mustafa'nın ref' olunarak, İsmâ'il Halife'ye tevcihi hakkında berat-ı şerif.

Belge No: 150

Amasya'da Sultan Bayezid Han vakfı serbest tımarlarından olan Boğa nâm karyenin halkından serbest olmalarına rağmen fazla gelirler istendiği bu misillü olayların gerçekleşmemesine dikkat gösterilmesi husûsundaki fermân (6 Eylül 1737).

Belge No: 152

Merzifon kazâsındaki Sultan Mehmed Hân Camii, medrese ve imaretinin serbest gelirler ta'yiniyle ilgili 7 Eylül 1737 tarihli fermân.

Belge No: 161

Amasya'da Kocacık mahallesi mescid-i şerifinde yevmi bir akçe vazife ile imam olan Hafız Halil vefat etmesi sonucu, boş kalan yerine Osman Halife'nin atanması hakkındaki berât-ı hümayûn hakkında.

Belge No: 167

Eyâlet-i Sivas'a bağlı kazâlarda bulunan tekyelerin teftişi gelir ve giderlerinin sarf olunduğu yerler hakkındaki 2 Şubat 1738 tarihli buyuruldu.

Belge No: 177

Amasya'da vâk'î Ya'kup Pâşâ vakfının hizmetkârlarından Seyyid Ahmed ve Hüseyin nâm kimesnelerin fevt olmalarından dolayı boş kalan hizmetin Salih b. Mustafa nâm kimesne ve tevcihi husûsundaki berât-ı şerif ..

Belge No: 180

Amasya'da vâk'î Mehme Pâşâ vakıflarına 'Ali ve Mehmed b. Hüseyin'in mutasarrıf olarak tevcih edilmeleri husûsundaki 6 Kasım 1737 tarihli berât-ı şerif.

Belge No: 194

Amasya'ya bağlı Kelkiras nâhiyesinde bulunan Harameyn-i Şerifeyn vakfı mütevellisi Ali'nin 'arzihali doğrultusunda buranın Boşban re'ayâsının serbest vakfı konumunda olduğu ve bu vakıf gelirlerinin hiç bir şekilde vakf kanun-namesi dışında kullanılmaması ve gayri vergi talep olunmaması doğrultusunda gönderilen 20 Aralık 1737 tarihli fermân.

Belge No: 200

Amasya'da Tarabur nâm karyede bulunan vakfin yevmi iki akçe ile mütevelliliğine müteveli 'Osman yerine kendi rızâsı doğrultusunda karındaşı Ebubekir yevmi iki akçe vazife ile müteveli nasbı hakkındaki Nisan ortaları 1738'de gönderilen berât-ı şerif..

Belge No: 201

Amasya'da vâk'î Hocâ Elhâc Acem Ali vakf ve çeşmelerinin karye-i Emreke mahsûlü gelirlerine mutasarrıf olan Abdulbâkinin fevt olması ile bu tevcihe Elhâc 'Osman'ın mutasarrıf olarak nasbı hakkındaki Mart sonları 1738'de gönderilen belge.

Belge No: 222

1151 senesinde Şeyh Seyyid Yahya ve Ehl-i Hatun vakıflarına ait gelirlerin toplanması için Seyyid Mehmed Çelebi'nin atanması hakkındaki nasb.

Belge No: 223

Amasya'da Havandi Hatun vakfına yevmi bir akçe vazifeli İbrahim Halife'nin fevtinden sonra boş kalan yerine Mehmed Halife'nin atanması husûsundaki Haziran başları 1738 tarihli berât-ı pa-dişahi.

Belge No: 224

Amasya'da Hakala nâm karyede bulunan Seyyid Yahya zaviyesi mütevellilerinden Seyid İsmâ'il ve Seyyid Mehmed nâm kimes-

nelerin vakfın malına haram karıştırarak ve vakıf şartlarını ihlal ettikleri husûsundaki dilekçeye bina'en gönderilen Haziran başları 1738 tarihli vakıf cevabnamesi hakkında.

Belge No: 241

Amasya'da Arasta mescid-i şerifinde yevmi bir akçe ile mü'ezzin olan Mastafa'nın fevt olması ile yerine Hacı Mehmed nâm kimesnenin atandığına da'ir Ağustos ortaları 1737 tarihli berât.

F.TEREKELERLE İLGİLİ BELGELER

Osmanlı devletinde miras hususunda yeğane merce, İslam hukuna göre kadı veya naib idi. Ölen bir kimsenin mallarını hiç bir haksızlığa meydan vermeden, verese arasında taksim etmek, kadıların en önemli vazifeleri arısındaydı. Bunun için kadı veya naib müteveffanın evine gider, varisleri veya varisleri yoksa vekillerini çağırır, menkul ve gayri menkul mallardan ne varsa, her birini ayrı ayrı ve kıymetleriyle sicile yazardı. Bu arada müteveffanın borçları ve alacakları da kaydedilirdi. Borçlar, resm-i kısmet vesair harçlar tereke tutarından çıkartıldıktan sonra kalan miktar, şariat usullerine göre mirasçıları arasında paylaştırılırdı. Küçüklerle, malul ve hastaların hisseleri vasilerine teslim edilir, vasi mevcut değilse, verese içindeki aklı başında, itimat edilebilen kimselerden bir vasi tayin edilirdi. Ölen kimsenin mirasçısı yok is, malları " Beytü'l-mâl " a intikal ederdi.

Beytü'l-mâl 'in lugat manası " mal evi " demektir. Aynı zamanda devlet hazinesi ve maliye dairesi makamları için de kullanılan bir ıstılahtır. Bu tabir, hem maliye işlerinin idare edildiği binaya, hem de Devlet Maliyesine delalet etmektedir. Beytü'l-mâl-i Devlek, " İslam Devleti " elinde toplanan malların bütününe ihtiva eden bir hazinedir. Beytü'l-mâl, Osmanlı devletinde sonraları yalnız varisi malum ve hazır olmayan ölülerden kalan eşya ve emvali ve buna benzer umumi malları hıfzeden sandık ve idareye alem olmuştur. Bu işleri takip etmek üzere bir "Beytü'l-mâl Müdüriyeti" de teşkil olunmuştur. Varis bırakmaksızın ölenlerin terekeleri, bu müdürlük tarafından zabtedilir, beş sene zarfında varis çıkmazsa mal sandıklarına teslim edilirdi.

Kadı veya naib terekelerin bölüştürülmesi sırasında " Resm-i Kısmet" adı altında malın değerine göre harç alırdı. Ayrıca kaydiye, kalemiyye, dellaliyye, katibiyye, huddamiyye, ihzariyye gibi adlar altında alınan harçlar, mahkemedeki çeşitli görevlilere ücret

olarak verilirdi. Sadece Terekelerin yazılı olduğu defterlere ise " Tereke Defteri" veya " Kassam Defteri " adı verilmiştir.

Belge No: 9

Amasya'da mürd olan bir Urum keferesinin mal ve eşyasının ma'rifet-i şer'le mühürlenerek satılması hususundaki hüccet.

Belge No: 40

Çırakçı Mahallesi sakinlerinden iken vefat iden Cemile binti Mehmed'in 22 Ocak 1736 tarihli terekesi.

Belge No: 41

Ladik kazâsı sakinlerinden iken vefat eden Coyneb Mahmud'un 30 Temmuz 1737 tarihli terekesi.

Belge No: 48

Hoca Süleyman Mahallesi mütemekkinlerinden iken ölen Aslan veled-i Koca'nın zevcesi Saltana binti Harerne'den başka varisi olmayıp, terekesinin mezbûre Harerne ile beytü'l-mâle a'id kısımlarının müfredât defteri hakkındaki belge.

SONUÇ

Şer'iyye sicilleri ait oldukları dönemlerin çok çeşitli belgelerini ihtiva etmektedir. Böyle olunca da, özellikle tarih araştırmacıları için sicillerden faydalanma belli başına bir problem olmaktadır. Bu durum ise sicillerden faydalanma konusunu belirli bir metoda bağlı kılmayı zaruri hale getirmektedir. İşte bu açıdan sicillerin fihristlerinin yapılması şart olmaktadır. Bu sayede sicilde aranan belge kolaylıkla bulunabileceği gibi, okuyucu açısından da büyük bir kolaylık sağlayacaktır. Aynı zamanda tek nusha olarak muhafaza edilen bu belgeler, yıpranmaktan kurtarılacaktır. Bu sebeplerden dolayı, Türkiye'de bulunan bütün şer'iyye sicillerinin en kısa zamanda fihristlerinin yapılıp, yayınlanması bir zarurettir. Bu konudaki çalışmalarımız, başta Diyarbakır olmak üzere, Gaziantep, Amasya ve Trabzon sicilleri üzerinde devam etmektedir.

Sonuç olarak, Türk tarihi ve kültürü açısından büyük bir önem taşıyan Şer'iyye Sicillerinin fihristlerinin yapılması, Türk kültürüne büyük bir hizmettir.